

Norges vassdrags og Energidirektorat

nve@nve.no

Hvalstad, 15.04.2024

Krav om innkalling til konsesjon for konsesjonsløse kraftverk i Sarpsfossen

Nedre Glomma og Omegn Fiskeadministrasjon (NGOFA), Norges Jeger- og Fiskerforbund (NJFF), Norske Lakseelver, NJFF Østfold, Glomma Papp og Smelteverket Eiendom viser til prosess knyttet til nytt kraftverk Sarp 2 i Sarpsfossen og de eksisterende konsesjonsløse kraftverkene i samme system. Vi ber om at NVE kaller de konsesjonsløse kraftverkene i Sarpsfossen inn til konsesjonsbehandling.

Innledning

Sarpsfossen er kraftig utbygd og sterkt berørt av eksisterende kraftproduksjon. Det er få krav/vilkår for driften av kraftproduksjonen i fossen med hensyn til naturmiljø; herunder fisk. Det er tre kraftverk, Sarp1, Hafslund og Borregaard kraftverk, i det samme området hvor det nå planlegges et Sarp 2 kraftverk.

I henhold til Vannressurslovens §66 kan vassdragsmyndigheten i særlige tilfeller bestemme at kraftverk i vassdrag som tidligere ikke har hatt det må ha konsesjon. NVE kan i slike tilfeller kalle kraftverkene inn til konsesjonsbehandling. Vi mener det er særlig vektige grunner til at de konsesjonsløse kraftverkene i Sarpsfossen bør kalles inn til konsesjon etter §66. Mest på grunn av de store naturverdiene som står på spill, men også fordi det er rimelig å ta dette grepet når det mest sannsynlig kommer til å etableres nok et kraftverk i samme foss.

Vi erkjenner at kraftproduksjonen fra disse kraftverkene er viktig for samfunnet, og at de virksomhetene som er tilknyttet fossen har rettmessig krav på vann til sin produksjon. Vi erkjenner også at vi må forvente at fossen i uoverskuelig fremtid vil være preget av den kraftproduksjonen som foregår. Vårt krav er basert på at en på best mulig måte kan få tilpasset vannhusholdningen i mer miljøbasert retning og at en sikrer at sumeffektene ved eventuell etablering av et fjerde kraftverk ikke blir mer negative enn dagens tilstand.

Alle kraftverkene i Glomma sør for Øyeren er konsesjonsfrie

[Skriv her]

Vi mener generelt at kraftverk bør ha konsesjon med tilhørende miljøvilkår, men i en situasjon hvor det planlegges et nytt kraftverk i en allerede sterkt berørt del av vassdraget mener vi det er særskilt formålstjenlig at de tre eksisterende kraftverkene i Sarpsfossen må kalles inn til konsesjonsbehandling. Det eventuelt nye kraftverket, Sarp 2, vil uansett måtte konsesjonsbehandles. En innkalling mener vi vil gjøre driften av dette kraftverkskonglomeratet mer oversiktlig og etterprøvbart. Vi mener det er avgjørende at den samlede belastningen fra dagens kraftverk og planene for Sarp 2 sees i sammenheng, herunder totalbelastningen på Glomma og Ågårdselva. Når flere kraftverk plasseres i samme området, er det den samlede belastningen og påvirkningen som må legges til grunn. Med dette foreligger det etter vår mening et åpenbart grunnlag for NVE til å kalle inn alle kraftverkene til en samlet konsesjonsbehandling etter vannressurslovens §66.

En må uansett forutsette at alle de fire kraftverkene i Sarpsfossen må sees i en miljømessig sammenheng. Og at det settes miljøkrav for driften av vassdraget på linje med dagens kunnskap om miljødesign og krav til driften som i størst mulig grad hensyntar vassdragsmiljøet.

Vi viser ellers til høringsuttalelse, fra NJFF Østfold fra 15. mai 2023, til melding med forslag til konsekvensutredningsprogram for Sarp2 kraftverk (vedlagt). Denne beskriver godt mange av de utfordringene som må tas hensyn til i Sarpsfossen alene.

Videre må reguleringene i Sarpsfossen ses i sammenheng med reguleringen av Sølvstudammen som drenerer ut i Ågårdselva. Denne reguleringen har konsesjon og kan åpnes for revisjon. Ideelt sett burde NVE også åpne vilkårsrevisjon av Sølvstudammen på eget initiativ siden denne reguleringen vannressursmessig er så nær knyttet til kraftproduksjonen i Sarpsfossen, ved at endret bruk av Sarpsfossen også vil kunne få konsekvenser for mulighetsrommet for miljøforbedringer i Ågårdselva.

En forutsetning at eventuelt Sarp 2 drives miljøforsvarlig

Som en premiss for å regne en aktivitet som miljøforsvarlig, mener vi at det bør legges opp til at Sarp 2-kraftverket drives etter prinsippet om mønsterpraksis, eller det som kan regnes som beste tilgjengelige driftsmetoder eller teknikker (BAT), som er nærmere beskrevet både i det internasjonale og norske miljøregelverket. Det bør også være en forutsetning at nye vannkraftetableringer er i tråd med både EUs vanddirektiv og EUs taksonomi for bærekraftig økonomisk aktivitet. Det har imidlertid lite for seg at Sarp 2 bygges og driftes etter BAT-prinsippet dersom de 3 eksisterende kraftverkene fremdeles driftes uten konsesjon. Det vil til syvende og sist være den samlet belastning og påvirkning fra 3, og etter hvert 4, kraftverk som er det vesentlige.

Viktig arts mangfold som skal ivaretas

Nedre Glomma er, som store deler av Glommavassdraget for øvrig, sterkt preget av kraftproduksjon og andre menneskelige inngrep.

Elveøkosystemet er derfor under press. Enhver endring i positiv retning vil imidlertid kunne ha vesentlig positiv betydning for hele eller deler av det samme økosystemet. Det samme vil gjelde eventuelle negative endringer. Det er primært det siste vi med vårt krav til innkalling til konsesjonsbehandling ønsker å unngå. Vi erkjenner betydningen av den kraftproduksjonen som allerede foregår, men er opptatt av at å forhindre ytterlig forverring, og helst forbedring av miljøet til tross for både eksisterende og eventuell ny kraftproduksjon i Sarpsfossen.

En best mulig ivaretagelse av vassdragsmiljøet som berøres av kraftproduksjonen er avgjørende.

Vassdraget huser i dag flere arter som pr i dag er på den nasjonale rødlista. Det gjelder ålen (sterkt

[Skriv her]

truet), laksen (nær truet) og havniøye (nær truet). Laksen er i tillegg oppført på den globale rødlista som nær truet.

Ålen stoppes effektivt av dagens reguleringer. Det er i dag ingen tilrettelegging for å sikre hverken opp- eller nedvandring av ål.

Laksen har gyteområder nedstrøms Sarpsfossen og Sølvstufoss i Ågårdselva. Det observeres at noe laks kommer over denne fossen på særlig gunstige vannføringer. Disse gyter formodentlig opp mot det endelige vandringshinderet ved Vamma. Utgytt fisk og smolt følger trolig hovedløpet ut og utsettes dermed for effektene av en mulig turbinpassasje. Laksen kunne tidligere vandre over Sarpsfossen og i hvert fall opp til Vamma. Laks, og sjøørret, er reelt dårlig ivaretatt i Glomma i dag. Villaks har som NVE vet en egen kvalitetsnorm som skal følges også i regulerte vassdrag. Derfor er det avgjørende at laks, og derigjennom sjøørret, blir satt på dagsordenen.

Havniøya har mange av de samme habitatkravene som laksen. Den er sjelden i Glomma, men den forekommer årlig og bør ivaretas.

Skinnerflo, Visterflo, Kjølbergelva/Seutelva, Sollielva, Greåkerelva og de nedre delene av Glommaløpet
Områdene nedstrøms Sarpsfossen og Ågårdselva er blant de mest artsrike områdene i Norge med hensyn til fisk. Det er derfor viktig med en helhetlig tilnærming for å ivareta hensynet til de nesten 25 fiskeartene i området.

Det er i dag registrert minst 24 fiskearter nedstrøms Sølvstufoss (øverst i Ågårdselva) og Sarpsfossen. Da er ikke saltvannsarter innberegnet. Det er begrenset med kunnskap om hvordan disse artene benytter seg av disse områdene gjennom året, men det er velkjent at de bruker forskjellige områder på forskjellige tider av året, da til næringsopptak, reproduksjon m.m. Flertallet av artene er avhengig av en vårflom for reproduksjon. Den årlige vårflommen i Glomma har stor betydning for vannkvalitet og fisk i det vannsystemet som primært mottar vann fra Ågårdselva (Visterflo-Kjølbergelva-systemet).

Skinnerflo, Sollielva, Kjølberg/Seutelva

Skinnerflo er en nokså grunn innsjø (maksimaldyp under 10 meter, og mesteparten av innsjøen er under 5 meter), som store deler av året mottar relativt lite vann fra Ågårdselva gjennom Sollielva. Innsjøen ligger så lavt over havnivå at strømmen i både innløps- og utløpselvene påvirkes av tidevannet. Når vårflommen kommer i Glomma øker vannutskiftningen i innsjøen, og vannets siktedyp øker ofte fra mindre enn 10 cm til opp mot en halvmeter. Dette sammenfaller ofte med gytingen hos de dominerende fiskeartene i vannet (abbor, gjedde, gjørs, brasme, sørv, mort, laue), og da er det også våtmarker som oversvømmes hvorpå fisken gyter. Flere arter som til vanlig trives på mer strømmende vann, slik som stam, opptrer også i Skinnerflo på denne tiden.

Både ål, sjøørret og laks bruker Seutelva/Kjølbergelva opp gjennom Skinnerflo som vandringsvei.

Sjøørret og ål benytter også en rekke sidebekker til gyting og som levested.

Eventuelle endringer i vannføringen over Sarpsfossen i stedet for i Ågårdselva vil kunne ha konsekvenser for dynamikken i denne delen av vassdraget.

Visterflo, Greåkerelva, Glommas hovedløp

Visterflo er langt dypere enn Skinnerflo; 17 meter på det dypeste, og mer enn halvparten av innsjøen er mer enn 10 meter dyp. Vannet fra Visterflo renner ut i Glommas hovedløp gjennom Greåkerelva. Denne er også tydelig påvirket av tidevann, og man skal ikke mange hundre meter lengre ned i vassdraget før man finner saltvannspåvirket bunnvann.

[Skriv her]

I Visterflo/Greåkerelva/hovedløpet i Glomma er det en rekke vandrende fiskearter, som bruker forskjellige deler av vannsystemet gjennom året.

Abborvandringene er dokumentert (Breian 2022), og dette er kanskje Norges mest rasktvoksende og unike abborstamme.

Lake og sik gyter i nedre del av Ågårdselva; lakene i januar-februar, og siken antageligvis i november-desember. Ellers i året bruker siken for en stor del brakkvannområdene nederst i elva, mens lakene sprer seg ut i de mer ferske delene av systemet.

I tillegg vandrer sjørret, laks og ål gjennom Visterflo og opp i en rekke sidebekker og Ågårdselva, og ned igjen. Ung skrubbe er påvist i relativt stor tetthet i sidebekker som renner inn i Visterflo.

Harren bør også nevnes, da den tidligere er rapportert å ha vært vanlig forekommende i Glomma i Østfold. En rekke harrlokaliteter ble utradert da kraftverkene i Glomma i Østfold ble bygget, men det gjenstår fortsatt mindre, lokale populasjoner både nedstrøms og oppstrøms noen av kraftverkene. I det aktuelle området er det først og fremst nedstrøms og oppstrøms Sarpsfossen som huser begrensede restpopulasjoner av harr. Harren er på tilbakegang i store deler av Europa og må ivaretas.

Oppsummert

Den delen av Glomma som huser de nevnte konsesjonsløse kraftverkene, og et potensielt nytt kraftverk i samme foss, huser også unike verdier i form av en svært artsrik fiskefauna. Noen av disse fiskeartene også er på den nasjonale og globale rødlista. I sum mener vi alt taler for at NVE i henhold til vannressurslovens §66 bør kalle de konsesjonsløse kraftverkene tilknyttet Sarpsfossen inn til konsesjonsbehandling. Det vil gjøre at en får etablert et mer oversiktlig og etterprøvbart kraftproduksjonssystem i dette sammenfallende området.

Vennlig hilsen

Norges Jeger- og Fiskerforbund

Siri Parmann
fagsjef

Nedre Glomma og Omegn Fiskeadministrasjon

Trond Pettersen
styreleder

Norske Lakseelver

Christian Hagstrøm
fagsjef

NJFF Østfold

Ole Håkon Heier
regionsekretær

Glomma Papp

Roy Heggelund
personalsjef

Smelteverkets Eiendom

Tor-Henning Stene
daglig leder

[Skriv her]